

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Helena Krasowska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

- **Dyplom ukończenia studiów magisterskich**, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie, filologia polska, 1996 r.
- Dyplom Sesji Warszawskiej Międzynarodowej Podyplomowej Szkoły Humanistycznej, 1996 r.
- Świadectwo ukończenia Studiów Podyplomowych w zakresie filologii polskiej, WSP, 2000 r.
- Dyplom Sesji Warszawskiej Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Środkowej i Wschodniej, 2001 r.
- **Dyplom doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa**, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, 2004 r.

Tytuł rozprawy doktorskiej: **Język polskich górali na Bukowinie**

Promotor w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Zbigniew Greń

Recenzenci w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Ewa Rzetelska-Feleszko
prof. dr hab. Leszek Bednarczuk

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych.

Adiunkt w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, od 2004 r.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,

Helena Krasowska, *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*, 2012, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa, ss. 435.

**Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie, 2012, Sławistyczny Ośrodek
Wydawniczy, Warszawa, ss. 435.**

Cel naukowy pracy:

Celem pracy jest przedstawienie zagadnień związanych z tożsamością i językiem Polaków zamieszkujących południowo-wschodnią Ukrainę. Monografia jest pierwszym tak obszernym studium, napisanym na podstawie badań terenowych i archiwalnych, poświęconym tej problematyce. Materiał badawczy stanowią oryginalne wywiady nagrane na nośnik elektroniczny i odpowiedzi na pytania z ankiet papierowych zebrane przeze mnie w latach 2007-2012 w następujących miejscowościach: obwód doniecki – Kramatorsk, Gorłówka, Jenakijewo, Donieck, Mariupol, obwód zaporoski – Berdiańsk, Tokmak, Melitopol, Zaporozże. Przedmiotem badań są problemy historyczne, społeczne, kulturowe i językowe, a także bardzo istotne zagadnienia dotyczące ustalenia czasu i kierunków migracji Polaków na południowo-wschodnią Ukrainę (obwód doniecki i zaporoski), opisu zagadnień tożsamościowych – w tym roli języka w kształtowaniu tożsamości narodowej –, kompetencji językowej i funkcjonowania języka polskiego.

Tym samym celem prowadzonych prac było:

- a) przedstawienie kwestii historycznych i problematyki społecznej, narodowościowej i językowej Polaków na południowo-wschodniej Ukrainie;
- b) ukazanie czasu i kierunków migracji Polaków na badane tereny;
- c) opisanie stanu prawnego mniejszości polskiej w ukraińskiej polityce narodowościowej;
- d) przedstawienie obecnie działających organizacji polskich i roli, jaką odgrywa w nich język polski;
- e) opisanie i przeanalizowanie sytuacji wielojęzycznej społeczności polskiej;
- f) opisanie zakresu funkcjonowania języka polskiego w różnych sferach komunikacji i pełnionych przez niego funkcji;
- g) ustalenie wyznaczników tożsamości polskiej oraz zbadanie pamięci historycznej.

Osiągnięte wyniki z omówieniem ich wykorzystania:

Książka składa się z sześciu rozdziałów problemowych oraz obszernego aneksu prezentującego materiał ilustracyjny. W pierwszym rozdziale „Południowo-wschodnia Ukraina – historia i współczesność” omówiłam historię Ukrainy południowo-wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem obwodów donieckiego i zaporoskiego. Sporo uwagi poświęciłam strukturze narodowościowej tego terenu, zwłaszcza sytuacji zamieszkujących tam Polaków. Analiza materiałów archiwalnych pozwoliła przedstawić migracje i życie społeczne tej grupy. Polacy,

którzy przebywali na południowo-wschodniej Ukrainie, byli emigrantami zarobkowymi, uciekinierami lub zesłańcami kierowanymi do prac w kopalniach. Przynależność do Kościoła katolickiego i pochodzenie polskie sprawiały, że spotykali się oni z represjami i traktowano ich jako „piątą kolumnę”. Celem polityki sowieckiej było trwające przez 70 lat usunięcie Polaków z mapy narodowościowej Ukrainy.

W rozdziale drugim „Mniejszość polska a ukraińska polityka narodowościowa” przedstawiłam prawne podstawy funkcjonowania mniejszości narodowych i języków mniejszościowych na Ukrainie, a także politykę państwa wobec oświaty, kultury i wyznania polskiej mniejszości narodowej. Wiele miejsca zajął opis sytuacji prawnej i form działalności organizacji polonijnych, w tym nauczania języka polskiego. W donieckim i zaporoskim istnieje 10 niezależnych organizacji polskich z 11 oddziałami terenowymi. Skupiają one ponad 2 000 członków. Ostatni podrozdział poświęcony jest funkcjonowaniu Kościoła rzymskokatolickiego w świetle prawa ukraińskiego.

Kolejne rozdziały – trzeci „Język polski na południowo-wschodniej Ukrainie. Stan obecny” i czwarty „Zakres i funkcje języka polskiego” – przedstawiają problematykę dotyczącą współczesnego stanu języka polskiego na południowo-wschodniej Ukrainie. Na badanym terenie polszczyzna jest zróżnicowana społecznie, pokoleniowo i ze względu na miejsce pochodzenia mówiących. Respondenci najstarszego oraz części średniego pokolenia używają południowo-wschodniej i północno-wschodniej polszczyzny kresowej pozostającej w ciągłej łączności z językiem ukraińskim i rosyjskim. Z tego względu badani – posługujący się dwoma lub trzema blisko spokrewnionymi językami – świadomie bądź nieświadomie swobodnie przełączają kody językowe; często wynika to z kontekstu sytuacyjnego. W trakcie badań prowadzonych przeze mnie od 2007 roku, nie zaobserwowałam, aby na co dzień Polacy w obrębie rodzin posługiwali się językiem polskim. W przeprowadzonych ankietach respondenci, którzy podali język polski jako ojczysty, reprezentowali grupę osób urodzoną w przedwojennej Polsce. Z wywiadów i ankiet wynika, że najszerszy zakres funkcjonowania wśród ludności polskiej ma wciąż język rosyjski, który obecny jest w sferze kultury wysokiej: teatr, kino, biblioteki, szkoły. Współcześnie w obwodach donieckim i zaporoskim język polski oprócz funkcji symbolicznej (identyfikacyjnej) ma też wartość poznawczą. Wynika to z kojarzenia go z wysoką kulturą artystyczną, muzyczną. Poza tym znajomość języka polskiego przyczynia się do awansu ekonomicznego, czyli znalezienia lepszej pracy.

W rozdziale piątym „Tożsamość kulturowo-narodowa: rodzaje, wymiary, składniki” ukazano kwestie poczucia zbiorowej i indywidualnej tożsamości narodowej. Na podstawie treści wywiadów i udzielonych w ankietach odpowiedzi wyłoniłam następujące kryteria tożsamości:

więzy krwi, („jestem Polakiem, ponieważ moi rodzice byli/są Polakami”); dokumenty rodzinne stwierdzające polskie pochodzenie, wyznanie i język. W pracy zostały także przytoczone wypowiedzi poszczególnych osób dotyczące dodatkowych czynników wyznaczających ich tożsamość, jak np. miejsce urodzenia. Z badań wynika, że na Ukrainie Wschodniej tworzy się jakościowo nowy gatunek kultury polskiej, który jest rezultatem kultywowania tylko niektórych jej elementów. Polacy, którzy mieszkają w tym regionie nie tworzą osadnictwa zwarteego i jednorodnego. Na Ukrainę przybywali bowiem z różnych stron z różną znajomością kultury polskiej i języka polskiego. W stosunku do polskiej mniejszości narodowej tego regionu należałoby zatem wypracować nowe metody nauczania języka polskiego i przykazywania wiedzy o kulturze polskiej.

W rozdziale szóstym „Pejzaże pamięci. O przeżywaniu polskości na badanym terenie” zawarłam istotny, w kontekście prowadzonych eksploracji, temat pamięci biograficznej. W części pierwszej „Konteksty świadomościowe wybranych jednostek” przedstawiłam narracje biograficzne podejmujące kwestię polskości. W części drugiej „Pamięć polskiej kultury narodowej” opisałam losy trzech rodzin, które wniosły znaczny wkład do zachowania i rozwoju kultury polskiej w regionie. W Aneksie zaprezentowałam oryginalny materiał źródłowy (dokumenty, zdjęcia) zgromadzone w czasie eksploracji terenowych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

I. Zainteresowania naukowe

1. Dialektologia

Moje zainteresowanie dialektologią rozpoczęło się jeszcze podczas pisania pracy magisterskiej pod opieką prof. Leszka Bednarczuka. Dialektologiczny materiał zbierałam wówczas w bukowińskich wsiach zamieszkałych przez Polaków. Po studiach magisterskich dwa razy brałam udział w Sesji Warszawskiej Międzynarodowej Podyplomowej Szkoły Humanistycznej (1996, 2001). Zdobywałam wówczas wiedzę dialektologiczną pod kierunkiem profesorów z ośrodka warszawskiego: Kazimierza Feleszki, Janusza Riegera, Elżbiety Smułkowej, Irydy Grek-Pabisowej i innych.

Moje prace dotyczą głównie zagadnień leksykalnych polskich gwar na Bukowinie w kontekście wielojęzyczności. Porównuję je z rdzennymi gwarami występującymi na terenie Polski. Zarówno przed obroną rozprawy doktorskiej, jak i po jej obronie, tematyka dialektologiczna zawsze pojawiała się w moich pracach. Opublikowałam m.in. artykuły: *Teksty z Panki na Bukowinie*, *Studia nad polszczyzną kresową*, red. J. Rieger, t. IX, Warszawa 1999, s. 213 – 214 (współautor J. Rieger); *Uwagi o sytuacji językowej w Pance*, [w:] *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, red. K.

Feleszko, Piłski Dom Kultury, Warszawa-Piła 2010, s. 327 – 332; *Losy wybranych leksemów w polskiej gwarze górali bukowińskich*, [w:] Державотворчі процеси і соціально-економічні моделі розвитку України на сучасному етапі, t. 2, Збірник наукових статей, Донецьк-Юго-Восток 2007, s. 222-225; *Problem słownictwa w polskiej gwarze górali bukowińskich*, „Romanoslavica”, tom XLII, București 2007, s. 141-148.

2. Socjolingwistyka

Od roku 1995 systematycznie prowadzę badania terenowe na Bukowinie, czyli w obwodach czernowieckim na Ukrainie i suczawskim w Rumunii. Bukowina jest obszarem wielojęzycznym i wielokulturowym zamieszkanym przez kilka grup etnicznych i narodowych (Ukraińcy, Rosjanie, Polacy, Rumuni, Niemcy, Żydzi, Ormianie, Staroobrzędowcy i inne).

Grupa górali bukowińskich, którą wnikliwie zbadałam jest niewielka: liczy ona około 800 osób mieszkających na północnej Bukowinie i około 1800 osób na Bukowinie południowej. Wszyscy górale mają ten sam rodowód, podobne szlaki migracji oraz bliskie sobie miejsca osiedlenia. Pod względem liczebności stanowią około 1/3 ludności polskiego pochodzenia na Bukowinie. Z każdym rokiem ich liczba maleje, gdyż starsze pokolenie wymiera, a młodsze często wyjeżdża do miast, adaptując się do języka większości ukraińskiej lub rumuńskiej. Moje badania oscylowały wokół kwestii posługiwania się przez górali językiem polskim w sferach prywatnych i oficjalnych; gromadziłam także używaną przez nich leksykę. Rezultatem prowadzonych prac była książka pt.: *Górale polscy na Bukowinie karpackiej. Studium socjolingwistyczne i leksykalne*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 2006, 331. Monografia ta jest próbą opisu obecnego stanu języka górali bukowińskich i jego funkcjonowania w dwóch różnych państwach oraz porównania tej gwary z podstawowym dla niej językiem ogólnopolskim oraz polskimi dialektami. Przedstawiona w monografii charakterystyka socjolingwistyczna i leksykalna może być jednym ze źródeł do rozważań naukowych nad społecznościami wielojęzycznymi, a także zachętą do kontynuowania badań nad tą mało znaną grupą. Być może są to ostatnie zapisy gwarowe tej zbiorowości, ponieważ jej liczebność drastycznie maleje.

Należałoby przy tym zaznaczyć, że o ile istnieją prace podejmujące temat języka górali bukowińskich mieszkających po stronie rumuńskiej, m.in. Eleny Deboveanu i Stanisława Gogolewskiego (dotyczące głównie problematyki fonetycznej i gramatycznej), to język górali z Bukowiny ukraińskiej nie został wcześniej opisany w pracach naukowych. Porównanie słownictwa używanego w obu państwach służyło udokumentowaniu podobieństw i różnic w zakresie leksyki, prześledzeniu losów wyrazów polskich, które w gwarze górali bukowińskich przetrwały ich kolejne wędrówki migracyjne oraz ukazaniu stopnia adaptacji słownictwa zastanego przez nich na Bukowinie.

Penetracje dialektologiczne i socjolingwistyczne wykazały, że mieszkańcy wszystkich zbadanych wsi zachowali własny, istotny wyznacznik tożsamości i więzi narodowej, jakim jest język – w tym wypadku ich własna, polska gwara. Zgromadzony materiał pozwolił przygotować *Słownik górali polskich na Bukowinie*, który został wydany przez Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy w Warszawie. Współautorem *Słownika* jest prof. Zbigniew Greń, doskonale zorientowany w problematyce językowej pogranicza polsko-słowackiego, z którego wywodzą się bukowińscy Polacy. Warto zaznaczyć, że w opracowanym przez nas *Słowniku* leksyka bukowińskich górali została przedstawiona w szerszej perspektywie badawczej, uwzględniającej inne leksykony (np. J. Janow, *Słownik Huculski*, pod red. J. Riegera, Kraków 2001; *Atlas językowy Śląska*, pod red. A. Zaręby, I-VIII, Kraków-Warszawa 1969-1996; *A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukrainian Language*, pod red. J. Rieger, Warszawa 1996; Б. Грінченко, *Словарь української мови*, Київ 1907-1909; *Słownik rumuńsko-polski*, pod red. J. Reychmana, Warszawa 1970; K. Feleszko, *Bukowina moja miłość. Język polski na Bukowinie karpackiej. Słownik*, pod red. E. Rzetelskiej- Feleszko, Warszawa 2003 i inne).

Andrzej Kątny w recenzji *Słownika* napisał: „Do opracowanego ważnego naukowego dzieła, a zarazem trudnego tematu badawczego trafnie wyłonił się skład autorski i znajomość przez nich problematyki. Dało się zauważyć przytaczane przez Autorów własne doświadczenia, co wzbogaca omawianą pracę, mianowicie do każdego leksemu brak jest często odpowiedników w innych słownikach czy też atlasach”. Z. Greń, H. Krasowska, *Słownik górali polskich na Bukowinie*, Warszawa 2008.

Wgłębiając się w tematykę socjolingwistyczną, zauważyłam że zarówno na polskim rynku wydawniczym, jak i ukraińskim nie było wówczas żadnego podręcznika do nauczania tych zagadnień. Podczas moich pobytów w Berdiańsku kilkakrotnie zapraszano mnie do przeprowadzenia wykładów na temat socjolingwistyki. Naukowcy z Berdiańskiego Uniwersytetu Zarządzania i Biznesu żywo interesowali się rozwojem socjolingwistyki w naszym kraju. W wyniku prowadzonych rozmów i rozpoczętej współpracy został powołany międzynarodowy zespół, w którego skład weszłam. Efektem współpracy z ukraińskimi uczonymi stał się pierwszy podręcznik socjolingwistyki. Uzyskał on pozytywne recenzje wybitnych badaczy ukraińskich, np.: prof. Lesi Stawuńskiej.: Л.І. Антошкіна, Г.М. Красовська, П.І. Сигеда, О.М. Сухомлинов, 2007, *Соціолінгвістика. Навчальний посібник*, Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy, Berdiański Uniwersytet Zarządzania i Biznesu, Донецьк, ss. 354. Publikacja zawierająca dwadzieścia wykładów jest wykorzystywana m.in. do prowadzenia ćwiczeń ze studentami.

W wykazie mojego dorobku naukowego widnieje szereg artykułów na temat sytuacji socjolingwistycznej Polaków na Bukowinie oraz Rumunów na Ukrainie itd.

3. Teoria kontaktów językowych

Istotne miejsce w moich zainteresowaniach zajmuje teoria kontaktów językowych na obszarze pogranicza ukraińsko-rumuńskiego oraz ukraińsko-rosyjskiego. Poruszam w swych pracach kwestie związków językowych – języków słowiańskich i niesłowiańskich, m.in. w artykule *Kontakty językowe górali bukowińskich*, [w:] Słowiańsko-niesłowiańskie kontakty językowe/Slawisch-nichtslawische sprachkontakte, red. Andrzej Kątny, Wszechnica Mazurska w Olecku 2007, s. 97-104. W artykule tym zajmuję się sferą kontaktów językowych i kulturowych, jakimi są tu m.in. mieszane małżeństwa katolicko-prawosławne. W rodzinach tego typu następuje przenikanie wpływów ukraińskich do polskiej gwary; tworzą się liczne paralele leksykalne. Osobnym problemem badawczym są wzajemne wpływy kulturowe, np. w sferze wierzeń i obrzędowości.

W innych moich pracach z zakresu teorii kontaktów wnioskuję, że gwara górali bukowińskich stanowi specyficzną jakość językową, ponieważ powstała ona w wyniku wielorakich kontaktów językowych: polskich gwar (małopolskiej i śląskiej), polszczyzny ogólnej, języka słowackiego, ukraińskiego i rumuńskiego, a w Pojanie Mikuli i Starej Hucie także języka niemieckiego, zaś w Terebleczu, Starej Hucie i Dolnych Piotrowcach – języka rosyjskiego. Gwara górali bukowińskich jest wciąż żywą, polską gwarą mówioną. Zagadnienie to opisałam m.in. w: *Interferencja językowa jako jeden z aspektów przejawu pogranicza kultur (na przykładzie Bukowiny)*, [w:] Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство, Випуск 1, Ніжин 2007, s. 55-59; *Kontakty katolicko-prawosławne na Bukowinie Karpackiej*, [w:] *Kontakty językowe i kulturowe w Europie/Sprach- und Kulturkontakte in Europa*, red./Hrsg. Andrzej Kątny, Uniwersytet Gdański 2008, s. 94-100.

4. Język religii

Moim kolejnym zainteresowaniem badawczym jest język religii. W badaniach podjęłam problematykę związaną z rolą Kościoła katolickiego na Ukrainie. W wyniku prac powstała dwujęzyczna (polsko-ukraińska) monografia pt.: *Bukowina. Żywa historia kościoła/Жива історія костелу*, Towarzystwo Słowaków w Polsce, Kraków 2006, ss. 211. Książka ta jest ważnym dokumentem mówiącym o sytuacji Polaków i ich języka w Storożyńcu i okolicach.

Na podstawie prowadzonych badań w kolejnych artykułach ukazałam problematykę związaną z wyborem przez wiernych używanego języka w Kościele rzymskokatolickim na różnych pograniczach Ukrainy (ukraińsko-rumuńskie, ukraińsko-węgierskie i ukraińsko-rosyjskie). Zgromadzone przez mnie dane pozwoliły wykazać, że Kościół rzymskokatolicki na opisywanych pograniczach jest wielonarodowościowy, tzn. wiernymi są osoby deklarujące różną narodowość.

Oprócz Polaków, Ukraińców, Rosjan, którzy stanowią znaczną część wyznawców, są też Słowacy, Rumuni, Niemcy i Węgrzy. Największe liczebnie są grupy Ukraińców w Berdiańsku, Polaków w Storożyńcu i Słowaków w Pereczynie. Stosunkowo liczną grupę stanowią Rosjanie, którzy wcześniej nigdy nie deklarowali swojej przynależności do jakiegokolwiek z Kościołów. Niektórzy z nich stali się wierzącymi w wyniku indywidualnych poszukiwań (ich rodzice często byli ateistami). Wielu Rosjan i Ukraińców prosiło po raz pierwszy o chrzest czy przyjęcie do wspólnoty kościelnej jako osoby dorosłe. We wszystkich zbadanych parafiach liturgia prowadzona jest zgodnie z preferencjami wiernych. Zaistniałe na tym tle konflikty między parafianami i księżmi są sporadyczne, a jeżeli już się pojawiają, to są rozwiązywane z korzyścią dla wiernych. Problemy te poruszam m.in. w artykułach: *Wybór języka w Kościele rzymskokatolickim na pograniczach*, [w:] *Konstrukcje i destrukcje tożsamości. Wokół religii i jej języka*, t. 1, pod red. E. Golachowskiej i A. Zielińskiej, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 2011, s. 95-103; *Особливості регіонального мультикультуралізму (реляціїї католицько-православні на Буковині)*, [w:] *Polska i Rumunia – od historycznego sąsiedztwa do europejskiego partnerstwa/ Polonia și România – de la vecinătatea istorică la parteneriatul european*, pod red. S. Iachimovschi i E. Wieruszewska-Calistru, Związek Polaków w Rumunii, Suceava 2009, s. 393-399; *Problem języka liturgii w kościele katolickim na Bukowinie Karpackiej (na przykładzie parafii storożyńskiej)*, [w:] *Polszczyzna za granicą jako język mniejszości i języki mniejszościowe w Polsce*, pod red. E. Dziegiel, A. Zielińskiej, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009, s. 123-134.

5. Pogranicze językowe

Pogranicze językowe jest nierozdzielnie powiązane z pograniczem kulturowym. Jest ono uwarunkowane m.in. przez granice historyczne, które w przeszłości wpłynęły bezpośrednio lub pośrednio na jego sytuację językową. Charakter kulturowy i językowy granicy skłania do wyróżnienia granicy wewnętrznej i zewnętrznej. Pojęcie granicy zewnętrznej rozumiem za Stanisławem Dubiszem jako „sferę oddziaływania różnych języków etnicznych lub ich wariantów komunikatywnych, które najczęściej (choć nie bezwyjątkowo, o czym świadczy występowanie «zamkniętych» kultur narodowościowych w społeczeństwach wieloetnicznych) pokrywają się z granicami państwowymi (politycznymi)” (*Granice i pogranicza*, pod red. S. Dubisza, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 1992, s. 17). Granicę wewnętrzną I. Dulewiczowa tłumaczy natomiast jako „sferę zjawisk językowych, w której zazębiają się cechy formalne różnych języków, w komunikacyjnym obiegu kontekstowym” (I. Dulewiczowa, *Problem wewnętrznej granicy języka na tle słowiańskich badań porównawczych*, [w:] *Słowiańskie pogranicza językowe*, pod red. K.

Handke, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992, s. 37). Pogranicze, związane z kategorią granicy, nie jest definiowane precyzyjnie. Jest to teren nieostry, o otwartej przestrzeni, niehomogeniczny obszar kulturowy (W. Próchnicki, *Pogranicza bez granic* [w:] Na pograniczach literatury, pod red. J. Fazana, K. Zajasa, Universitas, Kraków 2012, s. 35). W swoich rozważaniach zwracałam uwagę na język jako na wyróżnik dziedzictwa kulturowego Polaków na Bukowinie Karpackiej. Szczególną cechą pograniczy jest to, że na tych obszarach wchodzi ze sobą w kontakt zarówno języki oficjalne, jak i dialekty. Słownictwo o różnej etymologii (np. *bombon* - 'cukierek', *glanc* - 'połysek', *hajcer* - 'palacz (piecowy)', *szmir* - 'smar' etc.) używane jest nie tylko przez grupę polską, lecz równolegle przez całą mieszaną wspólnotę bukowińską lub związane jest z obrzędowością, np. *nanaszka* - 'matka chrzestna', *pridane* - 'wiano', *tubek* - 'czuwanie nocne przy zmarłym', *pomana* - 'rytualny datek lub poczęstunek za dusze zmarłych'. Na uwagę zasługuje kwestia języka jako przekaznika dziedzictwa kulturowego w rodzinach mieszanych oraz we wsiach mieszanych etnicznie i narodowo. Wskazuję na przyczyny zmian zachodzących w języku polskich górali na Bukowinie. Pisałam na ten temat w artykułach: *Język jako wyznacznik polskiej tożsamości kulturowej na pograniczu ukraińsko-rosyjskim*, [w:] Polacy poza granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości, red. M. Michalska, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław 2011, s. 187-198; *Język Polaków na Bukowinie Karpackiej* „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 45, Warszawa 2010, s. 175-186; *Język – jeden z wyróżników dziedzictwa kulturowego pogranicza*, [w:] Dziedzictwo kulturowe regionu pogranicza, red. E. Skorupska-Raczyńska, J. Rutkowska, J. Żurawska-Chaszczevska, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Gorzów Wielkopolski 2008, s. 27-36.

6. Tożsamość językowa i kulturowa

Tożsamość to pojęcie wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe. Odzwierciedla ono bardzo złożone i długotrwałe procesy, które dokonują się w świadomości jednostek, a następnie uwidaczniają się w zachowaniach zbiorowości. W obszarze moich zainteresowań badawczych znajdują się świadomościowe korelaty tożsamości, tzn. deklarowane postawy badanych wobec poszczególnych elementów polskiej tożsamości oraz ich indywidualna percepcja i definicja tychże elementów. Poczucie narodowej przynależności opiera się zdaniem A. Kłoskowskiej na dwóch typach wyznaczników: 1) świadomości powiązania z własną grupą i jej kulturą, tego „podskórnego” odniesienia do własnej ojczyzny; 2) świadomości odrębności własnej grupy, jej odmienności od innych, obcych.

W rezultacie moich badań doszłam do wniosku, że poczucie tożsamości narodowej Polaków na Bukowinie jest znacznie silniejsze niż u Polaków na południowo-wschodniej Ukrainie, ponieważ

składa się na nie większa liczba wskaźników świadomościowych. Polacy, pomimo zakazów ze strony władz sowieckich, skupiali się tu wokół Kościoła i rodziny, gdzie kultywowano znajomość języka polskiego. Na Bukowinie zauważalna jest zatem ciągłość tradycji, języka, kultury i pamięci. Polacy na Ukrainie Wschodniej przeżyli natomiast okres władzy sowieckiej w oddaleniu od Polski, od Kościoła katolickiego i od organizacji polskich, żyli też w znacznie większym rozproszeniu. Współcześnie na Ukrainie Wschodniej rodzi się nowy rodzaj polskości – adaptowanej z Polski, przywiezionej w gotowej postaci, przeniesionej tu przez telewizję lub Internet. Na obydwu terytoriach na identyfikację z Polską mają też znaczący wpływ wyjazdy grupowe do Polski (na wakacje, kursy językowe, wycieczki itd.).

Problematykę tę podejmowałam w następujących artykułach: *Tożsamość mniejszości polskiej na pograniczu ukraińsko-rosyjskim*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe pograniczy. Drobną szlachta*, pod red. Ireny Kotowicz-Borowy, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2007, s. 63-70; *Tożsamość narodowa Polaków na Bukowinie północnej i środowisk polonijnych na Wschodniej Ukrainie*, [w:] *Tożsamość a język w perspektywie slawistycznej*, red. S. Gajda, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole 2008, s. 345-353; *Tożsamość kulturowa Bukowińczyków*, [w:] *Relacje polsko-rumuńskie w historii i kulturze. Materiały z sympozjum/Relatii polono-române în istorie și cultură. Materialele simpozionului*, red. S. Iachimovschi, E. Wieruszewska-Calistru, Związek Polaków w Rumunii, Suceava 2010, s. 356-364.

7. Sławiści w nauce

Ważnym w moich pracach tematem jest utrwalanie pamięci o wybitnych slawistach i ich dorobku naukowym. Jako uczennica slawistów światowej sławy czuję się do tego wręcz zobowiązana. Prof. Kazimierz Feleszko przygotował mnie merytorycznie do pracy badawczej, (zmarł w 2001 r.), zostawiając wiele niedokończonych dzieł. Po jego śmierci Jego Rodzina poprosiła mnie o uporządkowanie dziedzictwa naukowego Profesora, w wyniku czego powstały dwie monografie autorstwa K. Feleszki: *Bukowina moja miłość*, 2002, 2003. Uporządkowałam wszystkie jego materiały naukowe oraz całą bibliotekę, która została przekazana do Instytutu Slawistyki Zachodniej i Południowej UW, a także do tworzącej się slawistyki na Uniwersytecie Łódzkim. O jego dokonaniach pisałam m.in. w: *Profesor Kazimierz Feleszko – osobowość karpackiego pogranicza*, *Rocznik Wschodni*, pod red. A. Madery, nr 9, Rzeszów, s. 238-242; *Казімеж Фелешко – славіст і буковинознавець*, *Науковий вісник Чернівецького університету*, Випуск 214-215, *Слов'янська філологія*, Чернівці 2004, s. 224-228; *Naukowiec rodem z Bukowiny – Profesor Kazimierz Feleszko* [w:] *Bukowina. Tradycje i współczesność*, Związek Polaków w Rumunii, Piła-Czerniowce-Suczawa 2006, s. 25-44 (współautor Z. Kowalski).

Kolejnym moim mistrzem i nauczycielem była prof. Ewa Rzetelska-Feleszko, która swój czas poświęcała mi na liczne konsultacje naukowe. Bardzo często toczyłyśmy dyskusje na tematy związane z zagadnieniami: pogranicza, tożsamości, migracji językowych i onomastyki. Zająłam się także Jej spuścizną naukową, przygotowałam materiały, które znalazły miejsce w tworzącym się archiwum Instytutu Sławistyki PAN, oraz uporządkowałam bibliotekę, która została przekazana przez Jej rodzinę do Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim. Biblioteka ta od jesieni 2012 roku nosi Jej imię. O Jej naukowych dokonaniach pisałam w: *Bukowiński rozdział naukowy Profesor Ewy Rzetelskiej-Feleszko*, Zeszyty Łużyckie, t. 43, Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej UW, Warszawa 2009, s. 219-226; *Osiągnięcia Ewy Rzetelskiej-Feleszko (1932–2009) w zakresie światowej sławistyki*, Nauka i szkolnictwo wyższe, nr 2/38/2011, Warszawa, s. 26-34. O Jej osiągnięciach mówiłam także w Paryżu w 2011 roku na konferencji poświęconej kobietom w nauce.

II. Osiągnięcia organizacyjne w zakresie upowszechnienia i promocji nauki

Od 1997 roku biorę udział przy współorganizowaniu Międzynarodowego Festiwalu Folklorystycznego „Bukowińskie Spotkania” w Jastrowiu k. Piły, który zapoczątkowany przez Kazimierza Feleszkę, odbywa się tam corocznie od 1990 r. Przygotowałam dwie międzynarodowe konferencje naukowe towarzyszące wydarzeniom festiwalowym: „Bukowińska mozaika wielokulturowa: Dzieje tradycji i realia współczesności” (Czerniowce 2005) oraz „Bukowińskie Spotkania Naukowe. Integracja społeczno-kulturowa na pograniczu” (Jastrowie 2009). W ostatniej z wymienionych przeze mnie konferencji uczestniczyło blisko 50 uczonych z Polski, Ukrainy, Rumunii, Niemiec, Węgier, Słowacji i Rosji.

Od 2010 roku Festiwalowi towarzyszą prelekcje, większość których prowadzę. Zapoznaję słuchaczy z historią Bukowiny, z kulturą i językiem mieszkających tam Polaków. Aktywnie uczestniczę w życiu kulturalnym i naukowym Bukowinczyków w Polsce. Spotykam się również z Polonią na Ukrainie w ramach promocji kultury polskiej. Byłam także m.in. współorganizatorem następujących konferencji: „Aktualne problemy filologii słowiańskiej” (Berdiańsk, Ukraina 2005), „Mechanizmy funkcjonowania pogranicza kulturowego: mity a rzeczywistość” (Berdiańsk, Ukraina 2006), „Pogranicza kultur i wielokulturowość: czynnik integrujący czy wyzwanie historii” (Berdiańsk, Ukraina 2007). We wszystkich tych konferencjach pełniłam funkcję sekretarza komitetu organizacyjnego.

Duże znaczenie przywiązuję do prac popularnonaukowych dotyczących polskich organizacji działających na terenie Ukrainy, Międzynarodowego Festiwalu Folklorystycznego „Bukowińskie Spotkania”. Pisałam również o stowarzyszeniu charytatywnym AIC na Ukrainie.

Należę do towarzystw naukowych i kulturalnych w Polsce, na Ukrainie i w Rumunii, m.in. Polskie Towarzystwo Językoznawcze, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Światowa Rada Badań nad Polonią, Międzynarodowe Stowarzyszenie Studiów Polonistycznych, Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe „Odrodzenie” w Berdiańsku, Ukraina. Od 2007 roku jestem wiceprezesem Zarządu Fundacji Sławistycznej, w której przygotowuję wnioski wydawnicze do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Pozyskałam środki finansowe od MNiSW na 24 książki naukowe. Zostały one opublikowane w Sławistycznym Ośrodku Wydawniczym oraz w wydawnictwie Agade. Jestem pomysłodawczynią nagrody Fundacji Sławistycznej, której regulamin przyznawania jest obecnie tworzony. Wraz z dr Ewą Golachowską i dr Elżbietą Wrocławską z okazji 20-lecia Fundacji Sławistycznej przygotowałam broszurę *Dwadzieścia lat Fundacji Sławistycznej 1992-2012*, Warszawa 2012, ss. 36, omawiającą jej dotychczasową działalność. Prowadziłam wykłady popularyzujące naukę wśród członków Towarzystwa Serbołużyckiego, Towarzystwa Karpackiego, Towarzystwa Kultury Polskiej „Odrodzenie” w Berdiańsku i innych.

III. Osiągnięcia w zakresie współpracy międzynarodowej naukowej i kulturowej

Jestem inicjatorem podpisania umów o współpracy naukowej z Rumuńską Akademią Nauk oraz Akademią Nauk Ukrainy. W latach 2010-2012 z prof. Constantym Geambaşu realizowałam projekt pt. *Polacy i Rumuni: Stereotypy – mity czy rzeczywistość*, obecnie z dr Ludmiłą Bułhakową realizuję projekt przewidziany na lata 2012-2014 pt. *Zachowanie narodowej tożsamości w kontekście międzykulturowego dialogu: doświadczenia polskie i ukraińskie*.

Nieformalną współpracę utrzymuję także z Piłskim Domem Kultury, gdzie organizowane są coroczne festiwale „Bukowińskie Spotkania”, Zarządem Miasta i Gminy w Jastrowiu, Ośrodkiem Kultury w Jastrowiu, Związkiem Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie, Studium Języka Polskiego dla Obcokrajowców na Uniwersytecie Rzeszowskim, Polskim Towarzystwem Kulturalno-Oświatowym „Odrodzenie” w Berdiańsku, Polsko-Ukraińskim Berdiańskim Wydziałem Socjologiczno-Politologicznym w Instytucie Przedsiębiorczości, Związkiem Polaków w Rumunii, redakcją czasopisma „Polonus” w Suczawie, Towarzystwem im. A. Mickiewicza w Czerniowcach i wieloma innymi.

Mam wieloletnie doświadczenie w prowadzeniu badań terenowych. Prowadziłam eksploracje terenowe wśród Polaków, Rumunów i Ukraińców na Bukowinie Karpackiej, wśród Polaków na Ukrainie. Moje badania dotyczyły także grupy góralskiej na Słowacji, w Rumunii oraz w Bośni i Hercegowinie. Poprzez kontakty e-mailowe zbierałam i zbieram informacje dotyczące Bukowińczyków z Niemiec, Czech, Belgradu, Słowenii, Stanów Zjednoczonych, Kanady itd. Mam przygotowanie merytoryczne do przeprowadzania kwerendy archiwalnej, dowodem czego jest to że

jestem dwukrotną laureatką Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, program KWERENDA, oraz Fundacji Lanckorońskich. Potrafię łatwo nawiązywać kontakty naukowe oraz z zaangażowaniem interesuję się slawistką w różnych ośrodkach naukowych w kraju i za granicą.

IV. Udział w grantach

W 2012 roku zakończyłam grant uzyskany w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, którego byłam kierownikiem i wykonawcą. Zrealizowany projekt: *Mniejszość polska na Ukrainie południowo-wschodniej. Studium socjolingwistyczne i tożsamościowe* dotyczył Polaków osiadłych w obwodach donieckim i zaporoskim, których do tej pory nie poddawano żadnym szczegółowym badaniom językoznawczym.

Poprzednie dwa granty prowadziłam z uczonymi z Ukrainy; w jednym z nich byłam kierownikiem całości projektu. W rezultacie powstały dwie monografie: Л.І. Антошкіна, Г.М. Красовська, П.І. Сигеда, О.М. Сухомлинов, *Соціолінгвістика. Навчальний посібник*, Донецьк 2007, ss. 354; Л. Антошкіна, О. Гадинко, Г. Красовська, П. Сигеда, О. Сухомлинов, *Особливості Буковинського пограниччя: історія культурного полілогу*, Донецьк 2010, ss. 237. Były to grany finansowane przez rektora Berdiańskiego Uniwersytetu Zarządzania i Biznesu w latach 2005-2007 oraz 2008-2010.

V. Udział w konferencjach i pracach organizacyjnych Instytutu Slawistyki PAN

Po uzyskaniu stopnia doktora wygłosiłam 18 referatów na konferencjach krajowych oraz 18 na konferencjach zagranicznych (w Rumunii, we Francji oraz na Ukrainie). Prezentowane referaty skupiały uwagę badaczy i wywoływały dyskusje naukowe. Wielokrotnie bywałam proszona o moderowanie sekcji konferencyjnych. Aktywnie uczestniczyłam w zebraniach naukowych Instytutu, gdzie wygłosiłam kilka odczytów na temat moich zainteresowań.

W Instytucie Slawistyki PAN, który jest moim jedynym miejscem zatrudnienia, byłam przedstawicielem młodej kadry w Radzie Naukowej w kadencji 2007-2010; od 2011 roku pełnię rolę przewodniczącej Komisji Socjalnej, a w czerwcu 2012 roku zostałam wybrana przez pracowników Instytutu do Rady Pracowników.

VI. Nagrody i wyróżnienia

W marcu 2012 roku Komisja Rady Naukowej Instytutu Slawistyki PAN ds. Oceny i Rozwoju Kadry Naukowej doceniła moją pracę naukową za lata 2010-2011, przyznając mi wyróżnienie.

Za działalność naukową i promocję kultury otrzymałam dyplomy uznania w Rumunii i na Ukrainie. W 2006 roku w Suczawie otrzymałam Dyplom Związku Polaków w Rumunii i redakcji „Polonusa”, z okazji 15-lecia pisma, za wsparcie prac redakcji, owocną wieloletnią współpracę przy tworzeniu pisma, wkład w jego rozwój i kształt oraz zaangażowanie w sprawy polonijne. Kolejne wyróżnienie Związku Polaków w Rumunii otrzymałam w formie Tablicy Pamiątkowej z okazji 20-lecia wyżej wspomnianego pisma. W 2008 roku Zarząd Główny Polskiego Kulturalno-Oświatowego Towarzystwa „Odrodzenie” w Berdiańsku przyznał mi dyplom za istotny wkład w sprawę badań Polaków na Ukrainie oraz krzewienie kultury polskiej na Wschodzie oraz przyjął mnie w poczet członka honorowego Towarzystwa. W 2011 roku otrzymałam **odznakę honorową Zasłużony dla Kultury Polskiej** nadaną mi przez **Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**. Za „Publish or Perish” podaję też moją liczbę cytowań (11) i index Hirscha – (2).

* w przypadku, gdy osiągnięciem tym jest praca/prace wspólne, należy przedstawić oświadczenia wszystkich jej współautorów, określające indywidualny wkład każdego z nich w jej powstanie.